

Європейська економічна інтеграція

Фатміра ШЕМА,
Елма ЧАЛІ,
Вісар МАЛАЙ

**ДЕТЕРМІНАНТИ СУБ'ЄКТИВНОЇ БІДНОСТІ
НА ЗАХІДНИХ БАЛКАНАХ**

Резюме

Досліджено фактори суб'єктивної бідності на Західних Балканах – регіоні, де багато людей все ще вважають себе бідними, попри два десятиліття економічного зростання і реформ. На основі фактичних даних доведено, що розбіжність між бідністю, обрахованою за доходами, та бідністю як її відчують самі люди, може підірвати зусилля, спрямовані на зменшення бідності та впливати на соціальну згуртованість у процесі вступу до ЄС. На відміну від попередніх досліджень, які зосереджувались переважно на бідності за доходами, запропоновано мікрорівневий міжкраїнний аналіз суб'єктивної бідності у шістьох посттранзитивних економіках Західних Балкан. Використовуючи дані із опитування «Life in Transition Survey» (LiTS IV) за 2022–2023 рр., яке охопило 5 196 домогосподарств в Албанії, Боснії та Герцеговині, Косово, Чорногорії, Північній Македонії та Сербії, досліджено як фактори, зокрема економічна безпека, стан здоров'я, дохід від переказів з-за кордону, вплив пандемії COVID-19 та демографічні ознаки, впливають на те, на якій із десяти

© Фатміра Шема, Елма Чалі, Вісар Малай, 2025.

Шема Фатміра, аспірантка, кафедра економіки, Економічний факультет, Тіранський університет, Тірана, Албанія. ORCID: 0009-0002-7381-848X Email: fatmira_qema.festudentdr@unitir.edu.al

Чалі Елма, завідувача сектором, Інститут статистики (INSTAT), Тірана, Албанія. ORCID: 0009-0008-6960-2356 Email: ecali@instat.gov.al

Малай Вісар, PhD, доцент, кафедра економіки, Економічний факультет, Тіранський університет, Тірана, Албанія. ORCID: 0000-0002-3439-2642 Email: visarmalaj@feut.edu.al

ти сходинок «драбини багатства» розміщує себе сама особа. Оцінено моделі узагальненої впорядкованої логістичної регресії, щоб урахувати ординальну природу драбини доходів і дозволити ефектам відрізнятися залежно від рівня суб'єктивної бідності. Отримані результати свідчать про те, що наявність фінансових резервів, власного житла та хорошого здоров'я суттєво знижують імовірність того, що особа почуватиметься бідною, а економічні негаразди, спричинені пандемією, збільшують суб'єктивну бідність. Для одружених осіб зафіксовано більшу суб'єктивну бідність, що, ймовірно, відображає залежність та розподіл доходів, які не враховуються показниками, що ґрунтуються на доходах. Відмінності між країнами чітко виражені: Албанія демонструє найвищий рівень суб'єктивної бідності, а Косово – найнижчий. Дані свідчать про те, що не лише дохід, а власна вразливість, як її сприймають люди, є ключовим чинником оцінки бідності, що підкреслює необхідність соціальної політики, орієнтованої на стійкість, під час інтеграції до ЄС.

Ключові слова:

економічна безпека; європейська інтеграція; Західні Балкани; опитування «Life in Transition Survey IV»; суб'єктивна бідність.

Класифікація за JEL: I32; O15; P36; C25.

1 рисунок, 3 таблиці, 37 джерел літератури.

Постановка проблеми

Подолання бідності є однією з найскладніших проблем у регіоні. Країни Західних Балкан, зокрема Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія і Сербія, пройшли через низку руйнівних змін: крихке відновлення після конфліктів, відхід від централізованої економіки і повільний, нерівномірний процес зближення з Європейський Союзом. Кожне таке зрушення змінювало щоденне життя людей і переформатовувало критерії, за якими люди оцінювали рівень їхнього життя. Тривалі наслідки конфлікту та

обмежені здатності держави підривають суспільну довіру і звужують можливості для широкої участі в економіці, та ринкові реформи у багатьох місцевостях привнесли волатильність і послабили старіші неформальні мережі соціальної підтримки (Kijewski & Freitag, 2016; Kócsán, 2022). Водночас траєкторія вступу до ЄС загострила потребу порівнювати себе з більш заможними сусідами, що, схоже, посилює відчуття відносної депривації (Bakić & Jusufbegović, 2024).

У статті досліджується, що відбувається, коли ці уявлення не збігаються з офіційною статистикою. Навіть коли агреговані показники, зокрема зростання ВВП або зниження офіційного рівня бідності, вказують на позитивну динаміку, багато людей все одно описують своє становище як нестабільне. Цей розрив свідчить про те, що бідність не зводиться до одного лише матеріального відтинку: незахищеність, соціальна ізоляція та відсутність значущих можливостей – все це впливає на сприйняття людьми свого економічного становища (Koczan, 2016). Малорозвинені ринки праці, недофінансовані системи соціального забезпечення та напруженість у сфері охорони здоров'я призводять до того, що досягнуті успіхи здаються крихкими, а не остаточними, і ці структури допомагають пояснити, чому суб'єктивні труднощі можуть зберігатися навіть тоді, коли середні показники покращуються (Kraja et al., 2022; Williams & Gashi, 2022). Ознаки поліпшення, безумовно, є: якщо порівнювати з міжнародною межею бідності у 8,30 доларів США на день (ПКС 2021 року), то частка працівників у регіоні скоротилася з приблизно 31,3% у 2016 р. до приблизно 15% у 2024 р. (World Bank, 2025). Проте суб'єктивна бідність зберігається, незважаючи на загальне покращення. З огляду на це таке дослідження має важливе значення: воно показує, що поліпшення статистичних показників і реальний життєвий досвід можуть розвиватися в різних напрямках, а отже, заходи економічної політики мають бути спрямовані на вирішення проблем як дефіциту матеріальних засобів, так і повсякденного відчуття незахищеності, яке змушує людей відчувати себе бідними.

За останні два десятиліття реальний ВВП збільшився майже удвічі, а макроекономічна стабільність покращилася. Проте багато людей все ще відчують себе економічно незахищеними (Kraja та ін., 2022). Така невідповідність між покращенням економічних показників і постійною вразливістю відображає тривалі інституційні та соціальні наслідки перехідного періоду (Koczan, 2022). Це означає, що для розуміння добробуту в постперехідну епоху слід звернути увагу на суб'єктивну бідність, та сприйняття людьми їхнього економічного становища. Досі у наукових розвідках про Західні Балкани здебільшого вивчали бідність і нерівність за допомогою об'єктивних показників і часто на рівні країн. Відносно мало наукових праць щодо впливу на власне сприйняття бідності людьми в усьому регіоні.

Основна мета дослідження – заповнити цю прогалину, запропонувавши міжкраїнний аналіз з використанням даних опитування «Life in Transition Survey IV» (2022–2023 pp.), яке охоплює понад 5 000 домогосподарств по

всьому регіону. Виходячи за рамки традиційних показників, що базуються на доходах, результати наукового пошуку дадуть змогу відобразити багатовимірну та складну природу депривації, оскільки її переживають люди.

Огляд літератури

Від об'єктивного до суб'єктивного розуміння бідності

Об'єктивні показники бідності, що базуються на доходах, споживанні та доступі до найнеобхідніших речей, зокрема їжі, житла та охорони здоров'я, залишаються в центрі політичних дискусій, але вони відображають лише частину проблеми (Ouoуа, 2021). Наприклад, на Західних Балканах у 2023 р. офіційні щомісячні пороги бідності перебували на рівнях, які багато хто вважав би скромними: приблизно 207 євро в Албанії та близько 248 євро в Сербії, причому сусідні країни повідомляли про цифри в аналогічному діапазоні (Institute of Statistics of the Republic of Albania, 2023; Statistical Office of the Republic of Serbia, 2023). Ці порогові значення є важливими для цільової політики та міжнародних порівнянь, але вони є «грубими» інструментами. Як правило, вони не враховують багатовимірний характер депривації, оскільки соціальна ексклюзія, психологічний стрес, культурні обмеження та нерівність у середині домогосподарств формують життєвий досвід людей таким чином, що границю доходу важко визначити (Zhang & Gordon, 2020). Більше того, офіційні порогові значення також є дещо довільними та нечутливими до місцевих особливостей: вартість життя відрізняється між містом і селом, потреби домогосподарств відрізняються за складом, а регіональна структура цін може призвести до того, що один і той самий номінальний дохід на практиці означатиме дуже різні речі (Chibuye, 2014).

Десятиліттями наукові дослідження доводили, що бідність – це більше, ніж нестача грошей. У класичному формулюванні Таунсенда бідність розглядається як відсутність можливостей, вразливість та соціальна ексклюзія, а не просто розрив у доходах (Hick, 2014; Suresh, 2023). Спираючись на це розуміння, дослідники все частіше звертаються до суб'єктивних показників, які просять людей оцінити власну ситуацію, зокрема питання про те, чи можуть вони себе забезпечити, про самооцінку на сходинках «драбини добробуту» або прямі запитання про те, чи відчувають вони себе бідними. Ці суб'єктивні показники часто розповідають іншу історію, ніж підрахунки на основі доходів: набагато більше людей повідомляють, що відчувають себе бідними, ніж людей, яких можна було б класифікувати як бідних за об'єктивними пороговими значеннями (Koczan, 2016; Boriçi & Kruja, 2023). Пояснення цьому просте,

але важливе: незахищеність, вразливість до шоків та очікування щодо того, як має виглядати гідне життя, можуть залишати людей вразливими навіть тоді, коли середній дохід підвищується.

Незважаючи на зростання кількості досліджень в інших країнах, суб'єктивний вимір все ще відносно недосліджений у Західних Балканах. Більшість регіональних досліджень акцентують увагу на офіційній межі бідності або вузьких індикаторах добробуту, а дослідження на рівні країн є несистематичними. Деякі опитування домогосподарств у Сербії та Хорватії, наприклад, включають питання щодо сприйняття добробуту, але систематичного порівняльного аналізу, який охоплював би шість західнобалканських економік, немає. Наукова робота дасть змогу заповнити цю прогалину. Для цього в дослідженні об'єднано порівняльні дані опитувань із шести країн і розглянуто низку потенційних детермінант, зокрема економічні ресурси, грошові перекази, стан здоров'я та особливий шок від пандемії COVID-19.

У плані методології використання моделі узагальненої впорядкованої логістичної регресії дозволяє виявити непропорційні ефекти: з'ясовано, що деякі фактори мають більше значення для виключення людей з найнижчого класу за сприйняттям добробуту, аніж для розрізнення того, чи варто їх віднести до середнього чи вищого класу. Зосереджуючи увагу на суб'єктивній бідності, робота спрямована на отримання даних, які можуть підштовхнути політику до виходу за межі вузького фокусу уваги на зростанні доходів, і натомість сфокусуватись на заходах, які зменшуватимуть відчуття незахищеності і зміцнюватимуть щоденні резерви, на які люди покладаються в скрутні часи.

Детермінанти суб'єктивної бідності й формування гіпотез

(1) Економічні змінні

Економічні ресурси та безпека є фундаментальними детермінантами суб'єктивної бідності. Домогосподарства та окремі особи, які можуть впоратися з економічними та фінансовими потрясіннями і підтримувати гідний спосіб життя, як правило, заявляють про нижчий рівень бідності. Визначено чотири індикатори фінансової стійкості:

- Резерв заощаджень: на основі попередніх праць розглянемо, чи має домогосподарство достатньо заощаджень, щоби покрити принаймні три місяці витрат. Домогосподарства з таким резервом, ймовірно, почуватимуться менш бідними (гіпотеза H1a), оскільки заощадження забезпечують захист від непередбачуваних витрат (Do, 2023; Olori et al., 2021).

- Фонд на випадок надзвичайних ситуацій: аналогічно, якщо домогосподарство має достатньо готівки або ліквідних активів, щоб впоратися з нагальними витратами без труднощів, це свідчить про захищеність. Очікується, що домогосподарства, які мають резервний фонд, заявлятимуть про нижчий рівень суб'єктивної бідності (гіпотеза H1b).
- Доступність відпустки: можливість дозволити собі тижневу відпустку щороку є поширеним «позиційним благом», що свідчить про соціальну інклюзію. Відповідно до теорій соціальних норм, передбачається, що домогосподарства, які можуть дозволити собі таку розкіш, почуватимуться менш бідними (гіпотеза H1c) (Fabrizi & Mussida, 2020; Saunders et al., 2008).
- Доступність споживання м'яса: стандарти харчування є ще одним сигналом матеріального добробуту. Згідно з дослідженнями про доступність харчування, якщо люди не можуть дозволити собі цей базовий продукт харчування, це свідчить про депривацію. Отже, відповідно до гіпотези H1d, домогосподарства, які регулярно можуть дозволити собі м'ясо, заявлятимуть про нижчий рівень суб'єктивної бідності (Hirvonen та ін., 2020; Kovljenić & Savić, 2017; Sloka & Jekabsone, 2019).

(2) Грошові перекази

Надходження грошових переказів з-за кордону є важливим джерелом доходу на Західних Балканах. Задokumentовано, що вони сприяють зменшенню об'єктивної бідності (Adams, 2006). Тому було введено бінарну змінну, яка позначає, чи надсилав хтось із членів домогосподарства грошові перекази додому в минулому році. Припускається (H2), що отримання грошових переказів пов'язане з нижчим рівнем суб'єктивної бідності, оскільки ці кошти забезпечують додаткову фінансову безпеку. Однак залишаємося уважними до нюансів: у деяких контекстах значна залежність від грошових переказів може підірвати місцеві стимули до праці (de Haas, 2010), тому чистий ефект від їх впливу на суб'єктивну бідність може бути невеликим.

(3) Ставлення до власного здоров'я й економічних шоків

Здоров'я має тісний зв'язок з економічною вразливістю. Відомо, що оцінка власного здоров'я як поганого збільшує суб'єктивну бідність (Jacobs & Stessman, 2022; Zhou et al., 2023). Включено змінну самооцінки здоров'я (1 = дуже добре, ..., 5 = дуже погане). Очікується (H3a), що респонденти, які повідомляють про кращий стан здоров'я (нижчі бали), почуватимуться менш бідними. Також враховано економічні наслідки COVID-19. Використовуючи запитання LiTS про те, як пандемія вплинула на домогосподарство в економічному плані, перевіряємо гіпотезу (H3b), чи домогосподарства, які більше постраждали від COVID (нижчий бал), заявлятимуть про вищий рівень суб'єктивної бідності. Попередні дані з регіону підтверджують, що карантинні

обмеження через COVID та втрата роботи призвели до посилення фінансового стресу та відчуття бідності (Baruti, 2021; Ballabio et al., 2022).

(4) Соціально-демографічні змінні

У дослідженні враховано стандартні демографічні фактори. Вища освіта часто сприяє працевлаштуванню та соціальній мобільності, тому очікується (H4a), що респонденти з вищою освітою почуватимуться менш бідними (Mansi та ін., 2020; Sain та ін., 2024). Сімейний стан може мати неоднозначний вплив. У багатьох дослідженнях шлюб забезпечує економічну підтримку, але у Східній Європі він іноді корелює з більшим тягарем залежності (Ervin та ін., 2021; Lee & Baxter, 2020; Ortega-Daz, 2020). Перевіряємо (H4b), чи вважають одружені люди рівень бідності нижчим. Власність на житло є ключовим активом; власники, як правило, заможніші та відчувають себе у більшій безпеці (Posel & Rogan, 2014; Shim та ін., 2019). Таким чином, прогнозується (H4c), що власники житла (порівняно з орендарями) повідомлятимуть про нижчий рівень суб'єктивної бідності. Нарешті, вік: старші люди, можливо, мали час накопичити активи та скоригувати очікування, тому припускається (H4d), що старші респонденти заявлятимуть про меншу бідність, ніж молодші.

Методологія

Вибірка і збір даних

У дослідженні використано дані четвертої хвилі опитування «Life in Transition Survey» (LiTS IV, 2022–2023) – великого опитування домогосподарств, яке проводить Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Світовий банк (European Bank for Reconstruction and Development, n.d.). LiTS IV охоплює широкий спектр тем, зокрема працю, доходи, фінансову стійкість, перекази, здоров'я, освіту і ставлення до інституцій. Вибірки в кожній країні формуються методом багатоступеневої стратифікованої випадкової вибірки для забезпечення репрезентативності на національному рівні та на рівні міста / села.

Аналіз зосереджено на шести західнобалканських економіках: Албанії, Боснії і Герцеговині, Косово, Чорногорії, Північній Македонії та Сербії. У кожній країні у 2023 р. опитано ймовірнісну вибірку домогосподарств методом особистого інтерв'ю. Після застосування вагових коефіцієнтів об'єднана вибірка охопила 5 196 домогосподарств (889 в Албанії, 805 у Боснії та Герцеговині, 867 у Косово, 882 у Чорногорії, 939 у Північній Македонії та 814 у Сербії). Дані про ключові змінні отримані від дорослого респондента – голови кожного домогосподарства.

Досліджувані змінні і показники

Залежна змінна

У цьому дослідженні залежна змінна – суб'єктивна бідність – вимірюється на основі самостійної оцінки респондентами власного соціально-економічного статусу. Цей показник отримано із наступного запитання про сходинки в опитуванні LiTS IV:

«Будь ласка, уявіть драбину із десятима сходинками, де, знизу, на першій сходинці, знаходяться найбідніші 10% осіб у [КРАЇНІ], а на найвищій, десятій сходинці – найбагатші 10% осіб у [КРАЇНІ]. На якій сходинці цієї драбини знаходиться ваше домогосподарство сьогодні?»

Відповідно до методики Х. Кантріла (Cantril, 1965), який запропонував «сходи життя» для самооцінки добробуту, та відповідно до її адаптації Ж. Кочаном (Koczan, 2022), респондентам запропоновано оцінити своє економічне становище, порівнявши з іншими. Ця оцінка відіграє роль залежної змінної, що відображає суб'єктивну бідність. Відповіді фіксувалися за десятибальною шкалою, де вищі сходи вказували на краще суб'єктивно оцінене економічне становище. Спочатку використано звичайну логістичну регресійну модель, однак припущення про пропорційне відношення шансів не було виконано. У результаті цього застосовано узагальнену впорядковану логістичну модель. Для цієї моделі змінна «суб'єктивна бідність» перекодована в порядкову змінну, що відображає три категорії: «бідні», «середні» та «багаті». Таке групування полегшило розуміння того, як різні фактори впливають на людей, що знаходяться на різних рівнях суб'єктивної бідності.

Незалежні змінні

Основні пояснювальні змінні поділяються на чотири групи:

- Фактори економічної безпеки: чотири бінарні індикатори відображають фінансову стійкість: резерв заощаджень дорівнює 1, якщо домогосподарство заявляє, що має достатньо заощаджень для покриття витрат на проживання упродовж принаймні трьох місяців (0 в іншому випадку). Резервний фонд на екстрені випадки дорівнює 1, якщо домогосподарство може покрити непередбачувані витрати в розмірі близько XX євро без особливих труднощів (0 = не може). Доступність відпустки дорівнює 1, якщо домогосподарство може дозволити собі однотижневу відпустку на рік (легко або з труднощами; 0 = зовсім не може), а доступність м'яса дорівнює 1, якщо домогосподарство може дозволити собі споживати м'ясо (або курятину/рибу) через день (0 = ні). Ці показники відповідають даним досліджень щодо стандартів споживання та подолання шоків.

Очікується (H1a-H1d), що кожен з цих індикаторів зменшуватиме суб'єктивну бідність.

- **Грошові перекази:** бінарна змінна, яка вказує, чи надсилав хтось із членів домогосподарства грошові перекази з-за кордону протягом минулого року (1 = так, 0 = ні). Тестування передбачає перевірку (H2), чи відчують домогосподарства, які отримують грошові перекази, себе менш бідними.
- **Сприйняття власного здоров'я та шоків:** включено два показники: самооцінка здоров'я (1 = дуже добре, ..., 5 = дуже погано) та економічний вплив COVID-19 (1 = дуже негативний вплив на домогосподарство, ..., 5 = дуже позитивний вплив). Очікується (H3a-H3b), що кращий стан здоров'я корелює з нижчим рівнем суб'єктивної бідності, а гірший вплив COVID-19 корелює з вищим рівнем суб'єктивної бідності.
- **Демографічні дані:** враховано вік респондентів (у роках), сімейний стан (1 = одружений, 0 = не одружений), освіту (1 = вища і більше, 0 = менше ніж вища) та володіння житлом (1 = власник-жильєць, 0 = винаймач або інше). Ґрунтуючись на попередніх результатах, побудовано гіпотези (H4a-H4d), що вища освіта, одружений сімейний стан, наявність власного житла та старший вік асоціюються з нижчим рівнем суб'єктивної бідності.

Модель

Виходячи з цілей дослідження та характеру даних, спочатку застосовано звичайну логістичну регресію з використанням змінної «суб'єктивна бідність» в її оригінальній формі (десятибальна шкала). У цю попередню модель включено дві додаткові змінні, оскільки було висунуто гіпотезу, що вони потенційно можуть впливати на суб'єктивну бідність: (1) чи працював респондент коли-небудь («0» = «ні» і «1» = «так»), і (2) чи має респондент іншу роботу («0» = «ні» і «1» = «так»). Однак, оскільки результати для першої змінної були пропущені під час оцінювання, обидві змінні були виключені з остаточної моделі і тому не описані в попередніх розділах.

Далі застосовано стратегію ієрархічної регресії, в результаті чого отримано чотири моделі з поступово доданими наборами пояснювальних змінних. Перед інтерпретацією результатів проведено порівняння моделей для визначення найкращої специфікації. Модель 2, яка включала індикатори економічної безпеки, продемонструвала найбільшу пояснювальну силу і тому була обрана для подальшого діагностичного тестування. Діагностика моделі показала, що принаймні для однієї ключової змінної було порушено припущення про паралельність ліній (пропорційність шансів), що робить стандартну модель впорядкованої логістичної регресії непридатною. Щоб вирішити цю проблему, змінну суб'єктивної бідності перекодовано в три впорядковані категорії: «1 = бідні (≤ 3)», «2 = середні (> 3 і < 7)» і «3 = багаті (≥ 7)».

Щоби врахувати порядковий характер залежної змінної, при цьому послабивши припущення про пропорційне відношення шансів де це необхідно, було оцінено узагальнену впорядковану модель логістичної регресії за допомогою команди `gologit2` в Stata з опцією автопідгонки (`autofit`). Цей підхід дозволив забезпечити більшу гнучкість, ніж стандартна впорядкована логістична модель, зберігаючи інтерпретованість коефіцієнтів. Діагностичні тести підтвердили, що припущення про пропорційні шанси виконується для більшості змінних ($p > 0,05$), за винятком змінної готовності до надзвичайних ситуацій. Остаточна модель продемонструвала кращу загальну відповідність, як показав тест Вальда: $\chi^2(7) = 167,87$, $p = 0,018$. Цей тест було застосовано лише до підмножини змінних, для яких виконувалося припущення про пропорційне відношення шансів, і кожна з цих змінних окремо пройшла тест на відповідність припущенням ($p > 0,05$).

Результати дослідження й обговорення

У цьому розділі подано результати емпіричного аналізу суб'єктивної бідності в Західних Балканах. Зведені статистики для усіх змінних наведені в Додатку А.

У табл. 1 наведено результати моделей узагальненої впорядкованої логістичної регресії. Як зазначалося раніше, суб'єктивна бідність перекодована у три категорії: бідні (сходінки 1-3), середні (сходінки 4-7) і багаті (сходінки 8-10), так що вищі значення залежної змінної відповідали нижчому рівню сприйняття бідності і вищому суб'єктивному економічному статусу. Модель 1 включає лише соціально-демографічні характеристики, Модель 2 додає показники фінансової стійкості, Модель 3 враховує отримання грошових переказів, а Модель 4 додатково враховує стан здоров'я та економічний вплив COVID-19. У всіх моделях вік демонструє значущий негативний зв'язок із суб'єктивним економічним статусом (наприклад, у Моделі 1: $\beta = -0,024$, $p < 0,01$), вказуючи на те, що старші люди менш схильні відносити себе до категорій середнього або багатого класу порівняно з молодими людьми. Сімейний стан має стійкий позитивний вплив (наприклад, Модель 1: $\beta = 0,439$, $p < 0,01$), показуючи, що одружені респонденти значно частіше заявляють про свою приналежність до категорій середнього або заможного класу, ніж їхні неодружені колеги. Аналогічно, освіта позитивно пов'язана з суб'єктивним економічним статусом у всіх моделях (наприклад, Модель 1: $\beta = 0,79$, $p < 0,01$), що свідчить про те, що вищий рівень освіти тісно пов'язаний з нижчим рівнем сприйняття бідності. Володіння житлом є ще одним стабільним предиктором з позитивними та значущими коефіцієнтами в усіх моделях (наприклад, Модель 1: $\beta = 0,72$, $p < 0,01$; Модель 4: $\beta = 0,656$, $p < 0,01$). Власники житла значно частіше відносять себе до заможного класу за суб'єктивним економічним статусом, ніж ті, хто не є власником.

Таблиця 1

Результати узагальненої впорядкованої логістичної регресії ($N = 5,196$)

Змінні	Модель 1	Модель 2	Модель 3	Модель 4
Вік	-0,024** (0,002)	-0,01** (0,002)	-0,024** (0,002)	-0,011** (0,002)
Сімейний стан	0,439** (0,061)	0,272** (0,066)	0,439** (0,061)	0,432** (0,063)
Освіта	0,79** (0,08)	0,296** (0,086)	0,797** (0,08)	0,711** (0,081)
Володіння житлом	0,72** (0,101)	0,483** (0,109)	0,729** (0,101)	0,656** (0,103)
Резерв заощаджень, трив.		0,809** (0,103)		
Екстрений фонд, наявн.		0,913** (0,074)		
Доступність відпустки		0,813** (0,076)		
Дост. м'яса, курки, риби		0,55** (0,084)		
Отримання переказів			0,225* (0,105)	
Оцінка здоров'я				-0,453** (0,037)
Екон. вплив Covid-19				0,251** (0,039)
_cons	0,903** (0,128)	-0,752** (0,153)	0,89** (0,128)	0,828** (0,152)
Середній: Вік	-0,008 (0,005)	-0,01** (0,002)	-0,009 (0,005)	0,003 (0,006)
Середній: Сімейний стан	0,439** (0,061)	0,272** (0,066)	0,439** (0,061)	0,432** (0,063)
Середній: Освіта	0,79** (0,08)	0,296** (0,086)	0,797** (0,08)	0,711** (0,081)
Середній: Вол. житлом	0,72** (0,101)	0,483** (0,109)	0,729** (0,101)	0,656** (0,103)
Середній: Заощадження		0,809** (0,103)		
Середній: Екстрений ф.		0,289 (0,218)		
Середній: Відпустка		0,813** (0,076)		
Середній: М'ясо, курка		0,55** (0,084)		
Середній: Перекази			0,225** (0,105)	
Середній: Здоров'я				-0,453** (0,037)
Середній: Covid-19				0,251** (0,039)
Середній: _cons	-4,405** (0,288)	-5,369** (0,241)	-4,425** (0,288)	-4,535** (0,303)
Спостереження	5196	5196	5196	5196
Псевдо R2	0,05	0,154	0,051	0,078

Джерело: розрахунки авторів на основі Life in Transition Survey IV.

Примітки: стандартні похибки в дужках; ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.

Середні коефіцієнти означають друге порогове значення в моделі узагальненої впорядкованої логістичної регресії (середня на противагу вищій самостійно визначеній категорії добробуту).

Після додавання змінних фінансової стійкості до Моделі 2 всі показники продемонстрували сильний позитивний зв'язок із статусом суб'єктивної бідності. Зокрема, для домогосподарств, які можуть заощаджувати гроші протягом більш тривалого часу ($\beta = 0,809$, $p < 0,01$), мають резервний фонд ($\beta = 0,913$, $p < 0,01$), можуть дозволити собі відпустку ($\beta = 0,813$, $p < 0,01$) і можуть регулярно купувати м'ясо, курятину або рибу ($\beta = 0,55$, $p < 0,01$), існує вища вірогідність належати до категорій середньої або заможної групи,

ніж до категорії бідних людей. Це свідчить про те, що відчуття фінансової безпеки відіграє важливу роль у тому, як люди оцінюють власне економічне становище.

У Моделі 3 отримання грошових переказів асоціюється з вищою самооцінкою економічного становища ($\beta = 0,225, p < 0,05$), що свідчить про те, що домогосподарства, які отримують грошові перекази, схильні ставити себе на вищу сходинку на суб'єктивній драбині багатства, ніж домогосподарства, які не мають таких доходів. Модель 4 демонструє чіткий негативний зв'язок між самооцінкою стану здоров'я та сприйняттям власного економічного статусу ($\beta = -0,453, p < 0,01$); оскільки вищі значення показника здоров'я свідчать про гірший стан здоров'я (від 1 = дуже добре до 5 = дуже погано), це означає, що респонденти, які заявляють про гірший стан здоров'я, значно частіше схильні вважати себе бідними, а не тими, хто належить до категорій середнього або вищого класу. Натомість змінна, що відображає економічні наслідки COVID-19, має позитивний і статистично значущий коефіцієнт ($\beta = 0,251, p < 0,01$). Оскільки вищі бали за цим показником свідчать про більш сприятливі економічні наслідки пандемії, це означає, що домогосподарства, які менше постраждали або навіть покращили своє фінансове становище під час COVID-19, мають більше шансів віднести себе до груп людей з суб'єктивно вищим економічним достатком. Додавання показників фінансової стійкості призводить до найбільшого стрибка в результативності моделі: Псевдо R^2 зростає з 0,05 у Моделі 1 до 0,154 у Моделі 2. Включення змінних грошових переказів та стану здоров'я в цілому дає менші прирости, оскільки Модель 4 фіксує псевдо R^2 на рівні 0,078, що, все-таки становить покращення порівняно з базовою моделлю. Сукупні результати вказують на подвійний вплив на суб'єктивну бідність: довгострокові структурні характеристики, зокрема освіта, володіння житлом та сімейний стан, мають значення, але також важливі короткострокові резерви на рівні домогосподарств. Змінні стану здоров'я та грошових переказів додають суттєву пояснювальну силу на додаток до цих факторів, підкреслюючи, що сприйняття економічного становища відображає як усталені соціально-економічні позиції, так і здатність домогосподарств протистояти потрясінням.

Аналіз дезагрегованих підгруп (рядки з позначкою «Середній:») відображає узагальнену логіт-оцінку часткових пропорційних шансів. Для цієї групи з середнім рівнем доходу (або середньою точкою розрізу) напрямок і значущість змінних значною мірою узгоджуються з повною вибіркою. Однак у деяких випадках коефіцієнти зменшуються (наприклад, наявність резервного фонду на екстрений випадок стає статистично незначущою при $\beta = 0,289, p > 0,05$), що свідчить про те, що захисний ефект може бути більш вираженим серед респондентів з нижчими доходами.

Нарешті, статистично значущі константи ($_cons$) та покращення якості підгонки моделі в різних специфікаціях (наприклад, псевдо R^2 зростає з 0,05 у моделі 1 до 0,154 у моделі 2) підтверджують, що включення показників фі-

нансової безпеки, стану здоров'я та сприйняття економічних шоків підвищує пояснювальну силу моделей. Використання `gologit2` дозволило послабити припущення про пропорційне відношення шансів там, де це було необхідно, що забезпечило більш точну оцінку та інтерпретацію впорядкованого результату.

У табл. 2 відображено результати одностороннього дисперсійного аналізу (One-Way ANOVA), який вивчає відмінності в суб'єктивній бідності між шістьма країнами Західних Балкан. Середні значення відображають середній бал суб'єктивної бідності для кожної країни, розрахований за 10-бальною шкалою, де нижчі бали свідчать про вищий рівень суб'єктивної бідності. Албанія має найнижчий середній бал ($M = 3,48$, $SD = 1,80$), що свідчить про те, що респонденти в Албанії сприймають себе біднішими порівняно з іншими країнами. На противагу цьому, Косово має найвищий середній бал ($M = 4,75$, $SD = 1,45$), що свідчить про відносно нижчий рівень суб'єктивної бідності.

Таблиця 2

Результати одностороннього дисперсійного аналізу відмінностей у суб'єктивній бідності відповідно до країн

Країна	Середнє	Стд. відх.	F	Ймов.
Албанія	3,48	1,80	76,94	0,00
Боснія і Герцеговина	4,40	1,56		
Косово	4,75	1,45		
Чорногорія	4,63	1,66		
Північна Македонія	4,17	1,64		
Сербія	4,11	1,50		

Джерело: розрахунки авторів на основі Life in Transition Survey IV.

За результатами дисперсійного аналізу (ANOVA), F -статистика дорівнює 76,94 при p -значенні 0,00. Це означає, що відмінності в суб'єктивних оцінках бідності між цими країнами є статистично значущими на рівні 0,01. Подальші попарні порівняння для вивчення специфічних міжкраїнових відмінностей були проведені за допомогою тесту Бонферроні.

У табл. 3 представлено результати попарних порівнянь між країнами за критерієм Бонферроні щодо рівня суб'єктивної бідності з використанням змінної 10-ступеневої драбини багатства, в якій нижчі сходинки означають вищий рівень суб'єктивної бідності. Інтерпретуються лише статистично значущі відмінності.

Таблиця 3

**Результати тесту Бонферроні для попарних порівнянь країн
 щодо відмінностей у суб'єктивній бідності**

Суб'єктивна бідність	Контраст	Ст. похибка	Бонферроні [95% довірчий інтервал]	
Боснія і Герцеговина vs Албанія	0,92	0,08	0,69	1,15
Косово vs Албанія	1,27	0,08	1,05	1,50
Чорногорія vs Албанія	1,15	0,08	0,93	1,38
Північна Македонія vs Албанія	0,70	0,08	0,48	0,92
Сербія vs Албанія	0,64	0,08	0,41	0,87
Косово vs Боснія і Герцеговина	0,35	0,08	0,12	0,58
Чорногорія vs Боснія і Герцеговина	0,23	0,08	0,00	0,46
Північна Македонія vs Боснія і Герцеговина	-0,22	0,08	-0,45	0,00
Сербія vs Боснія і Герцеговина	-0,28	0,08	-0,52	-0,05
Чорногорія vs Косово	-0,12	0,08	-3,45	0,11
Північна Македонія vs Косово	-0,58	0,08	-0,80	-0,35
Сербія vs Косово	-0,64	0,08	-0,87	-0,40
Північна Македонія vs Чорногорія	-0,46	0,08	-0,68	-0,23
Сербія vs Чорногорія	-0,52	0,08	-0,75	-0,29
Сербія vs Північна Македонія	-0,06	0,08	-0,29	0,17

Джерело: розрахунки авторів на основі Life in Transition Survey IV.

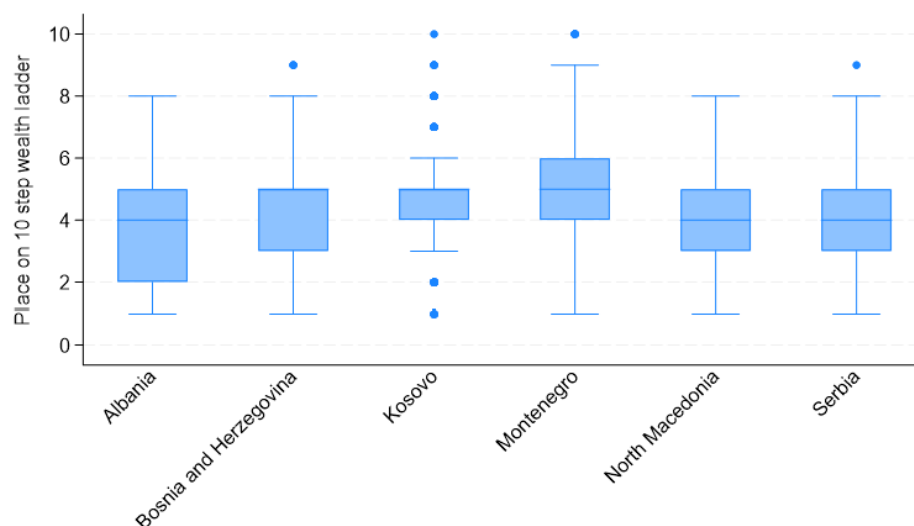
Респонденти в Албанії повідомляють про значно вищий рівень суб'єктивної бідності, ніж у всіх інших п'яти країнах. Зокрема, люди в Боснії і Герцеговині, Косово, Чорногорії, Північній Македонії та Сербії в середньому розміщують себе значно вище на драбині багатства, ніж респонденти в Албанії, що свідчить про те, що вони сприймають себе як економічно більш забезпечених. Найбільш виражена різниця між Косово та Албанією: середній бал Косово на 1,27 бала вищий; далі йдуть Чорногорія (1,15), Боснія і Герцеговина (0,92), Північна Македонія (0,70) і Сербія (0,64).

Міжкрайні порівняння виявляє помітні відмінності в тому, як люди сприймають своє економічне становище. Респонденти в Косово повідомляють про значно вищий рівень суб'єктивного сприйняття свого економічного статусу, ніж респонденти в Боснії і Герцеговині (приблизно на 0,35 бала), Північній Македонії (близько 0,58 бала) і Сербії (близько 0,64 бала). Показник Чорногорії також вищий, ніж у Боснії і Герцеговині, приблизно на 0,23 бала, що свідчить про відносно нижчий рівень сприйняття бідності в цій країні. На

противагу цьому, Північна Македонія і Сербія знаходяться нижче рівня Чорногорії, що свідчить про сильніше сприйняття економічної напруги в цих двох країнах порівняно з Чорногорією. Зокрема, Сербія має значно нижчі середні суб'єктивні оцінки, ніж Боснія і Герцеговина, Косово і Чорногорія, що відповідає вищому рівню сприйняття бідності; однак різниця між Сербією і Північною Македонією не є статистично чіткою, оскільки довірчий інтервал перетинає нуль. У сукупності ці закономірності ставлять Албанію на перше місце за рівнем суб'єктивної бідності, а Косово і Чорногорія опиняються в нижній частині списку, що підкреслює значні відмінності між країнами Західних Балкан і важливість соціального та економічного контексту конкретної країни у формуванні суб'єктивних оцінок людей. Розподіл суб'єктивних оцінок бідності в шести західнобалканських країнах проілюстровано на діаграмі, показаній на рис. 1.

Рисунок 1

Розподіл суб'єктивної бідності в країнах Західних Балкан із використанням 10-сходиноквої драбини багатства

Джерело: розрахунки авторів на основі Life in Transition Survey IV.

Примітки: Place on 10 step wealth ladder – місце на 10-сходиноквій «драбині багатства»; Albania – Албанія, Bosnia and Herzegovina – Боснія і Герцеговина, Kosovo – Косово, Montenegro – Чорногорія, North Macedonia – Північна Македонія, Serbia – Сербія.

Емпіричні результати дають переконливу підтримку більшості гіпотетичних взаємозв'язків. Показники економічної безпеки, зокрема наявність заощаджень (H1a), можливість доступу до коштів на випадок надзвичайних ситуацій (H1b), можливість дозволити собі відпустку (H1c) та можливість регулярно купувати м'ясо (H1d), виявилися найсильнішими предикторами відчуття меншої бідності. Коли ці змінні стійкості введено до моделей, загальна якість підгонки моделі помітно покращилася (наприклад, псевдо R^2 збільшилося з приблизно 0,05 до приблизно 0,154).

Отримання грошових переказів (H2) має помітний, але менший захисний ефект на відчуття бідності. Домогосподарства, які отримують гроші від родичів з-за кордону, загалом повідомляють, що відчувають себе менш бідними, але ефект не дуже великий, що свідчить про те, що він може сильно варіюватися залежно від ситуації. На Західних Балканах, де багато людей покладаються на грошові перекази через високий рівень еміграції, ці кошти можуть допомогти задовольнити короткострокові потреби, але не обов'язково вирішити проблему довгострокової фінансової незахищеності чи залежності. Це збігається з іншими дослідженнями, які показують, що грошові перекази можуть мати як позитивний, так і неоднозначний вплив на добробут домогосподарств (de Haas, 2010; Koczan, 2022). Стан здоров'я відіграє важливу роль у тому, як почуваються бідні люди. Особи, які оцінюють свій стан здоров'я як гірший, як правило, відчувають себе більш знедоленими (H3a). Так само домогосподарства, які більше постраждали фінансово від пандемії COVID-19 (H3b), повідомляють про вищий рівень суб'єктивної бідності. Ці висновки узгоджуються з попередніми дослідженнями, проведеними в регіоні, які свідчать про довготривалий вплив пандемії на економічну незахищеність і стрес (Baruti, 2021; Ballabio et al., 2022). Серед соціально-демографічних характеристик, освіта (H4a), наявність власного житла (H4c) та вік (H4d) дають очікуваний результат. На відміну від багатьох західних країн, життя у шлюбі (H4b) пов'язується з більшим відчуттям бідності на Західних Балканах, що вказує на тиск домогосподарств і прогалини в соціальній підтримці, які впливають на те, як сімейні зв'язки впливають на відчуття благополуччя людей. Це може бути пов'язано з тим, що шлюб може збільшувати фінансовий тягар, оскільки з'являється більше утриманців, яких потрібно забезпечувати, менше можливостей для заробітку для обох з подружжя, а державна допомога сім'ям є обмеженою.

Наслідки для теорії

Варто виокремити три теоретичні аспекти. По-перше, отримані результати передбачають синтез підходів з позицій потенціалу та ризиків: фокус уваги А. Сена (A. Sen) на спроможностях (capabilities) залишається корисним, але його слід трактувати одночасно зосереджуючись на вразливості до шоків. Тобто нездатність реалізувати цінні функції (functionings) та очікування втрат співдіють, формуючи суб'єктивну бідність. По-друге, важливе значення мають відносні порівняння. Навіть коли матеріальні умови в абсолютному вимірі покращуються, очікування референтної групи та соціальні норми впливають на те, чи сприймаються ці покращення як покращення добробуту. Люди більше схильні оцінювати себе відповідно до своїх сприйнятих чи очікуваних порівнянь з еталоном (бенчмарком), а не з абстрактною траєкторією зростання. По-третє, демографічні предиктори залежать від контексту. Висновок про те, що одружені респонденти часто заявляють про гірше економічне становище, свідчить про те, що склад домогосподарств, тягар утримання та обмежені можливості для подвійного заробітку на Західних Балканах можуть перетворити захисні статуси на джерела напруження. Методологічно застосований підхід із використанням узагальненої упорядкованої логістичної регресії виявився корисним, оскільки дозволив виявити непропорційні ефекти на різних рівнях драбини багатства; деякі предиктори мають більше значення для виключення респондентів з категорії «бідних», ніж для їх розмежування між «середніми» і «багатими», а припущення про пропорційне відношення шансів замаскувало би цей нюанс.

Наслідки для практики

Якщо суб'єктивна бідність значною мірою зумовлена відчуттям нестабільності, то політика має бути спрямована на зміцнення щоденних резервів домогосподарств не менше, ніж на підвищення доходів. Програми, які полегшують доступ до механізмів заощаджень, недорогих екстрених кредитів та фінансових інструментів, призначених для створення ліквідних резервів, ймовірно, матимуть безпосередній вплив на те, як люди оцінюють своє економічне становище. З цим тісно пов'язана потреба в більш швидких і цілеспрямованих механізмах шокowego реагування; чутливість суб'єктивної бідності до впливу COVID-19 у наших моделях свідчить про те, що наявність швидкої грошової допомоги на екстрений випадок та готовність до кризових ситуацій зменшують не лише безпосередні труднощі, а й тривогу, яка підживлює стійке відчуття бідності. Політика у сфері охорони здоров'я також має значення: зменшення платежів з власної кишені та розширення доступу до доступної

медичної допомоги покращить сприйняття безпеки, доповнюючи зростання матеріального добробуту. Грошові перекази відіграють скромну захисну роль, тому зниження вартості переказів і підвищення фінансової грамотності для заохочення продуктивного використання переказаних коштів може допомогти домогосподарствам перетворити перекази на довготривалу стійкість. Нарешті, оскільки те, як демографічні характеристики трансформуються у сприйняття бідності, залежить від структури домогосподарств і місцевих ринків праці, економічна політика повинні уникати універсальних рішень і натомість надавати підтримку, адаптовану до місцевих реалій, у яких живуть сім'ї, наприклад, шляхом виплати допомоги для догляду за дітьми чи допомоги з оплати послуг для догляду або цільову допомогу для великих домогосподарств з утриманнями.

Висновки

У статті досліджено причини усвідомлення людьми своєї бідності в Західних Балканах за об'єктивних показників певних покращень. На основі використання мікроданих LiTS IV ($N = 5\,196$) проаналізовано кілька предикторів, зокрема фінансову стійкість домогосподарства, перекази з-за кордону, самооцінку стану здоров'я, економічний вплив COVID-19 і стандартні соціально-демографічні фактори. На особливу увагу заслуговують два з отриманих результатів. По-перше, показники фінансової стійкості, зокрема резерви заощаджень і здатність справлятися з короткостроковими витратами, системно пояснювали позиції респондентів на 10-ступеневій драбині багатства краще, ніж тільки показники доходу. Коли ці змінні, що характеризують фінансову стійкість, були введені до моделі, її загальна відповідність помітно покращилася (наприклад, псевдо R^2 зріс з приблизно 0,05 до приблизно 0,154). По-друге, хоча стан здоров'я, економічні наслідки COVID-19 та грошові перекази додали моделі додаткової пояснювальної сили, вони не витіснили домінантну роль стійкості. Тобто суб'єктивна бідність у цих умовах є радше питанням сприйняття власної вразливості та страху перед низхідною мобільністю, ніж простим відображенням поточного рівня доходу.

Ці закономірності вказують на кілька більш широких інформаційних посилів. Люди оцінюють своє економічне становище не лише на основі того, скільки вони заробляють, а й наскільки впевнено вони почуваються, підтримуючи свій рівень споживання та долаючи шоки. Це пояснює, чому суб'єктивна бідність може залишатися високою навіть на тлі сукупних досягнень: поліпшення, які не змінюють відчуття безпеки людей, не обов'язково ведуть до покращення їхньої самооцінки. Водночас деякі демографічні асоціації відрізняються від закономірностей, про які зазвичай повідомляють в інших регіонах: зв'язок між сімейним станом та самооцінкою економічного становища у цій вибірці суперечить очікуванням багатьох західних досліджень, що натякає на тиск на рівні

домогосподарств та інституційні прогалини, які змінюють те, як родинні зв'язки впливають на відчуття бідності чи заможності.

Це дослідження є перехресним і ґрунтується на даних опитування, отриманих від респондентів. Таким чином, попри виявлені сильні асоціації, неможливо стверджувати про причинно-наслідковий зв'язок. Перевірити ці зв'язки допомогли б лонгitudні дані або природні експерименти. Аналогічно, агрегований аналіз розглядає кожну країну як однорідну; у майбутніх дослідженнях доцільно дослідити субнаціональні відмінності (наприклад, між містом і селом, регіональні диспропорції) за допомогою багаторівневого моделювання. Отриманий нетиповий результат щодо сімейного стану, зокрема, вимагає проведення якісних або ґендерно орієнтованих досліджень для розкриття внутрішньої динаміки всередині домогосподарств.

Незважаючи на ці обмеження, результати наукового пошуку закладають основу для нового напрямку дослідження бідності в перехідних суспільствах. Вони показують, що суб'єктивна бідність на Західних Балканах формується через особливі канали, насамперед через наявність фінансових резервів і роль сімейної структури, які відрізняються від західних умов. Майбутні дослідження можуть включати показники якості інституцій та соціальної довіри, щоби пояснити відмінності між країнами або порівняти їх з іншими пост-перехідними регіонами. Зрештою, аналіз підкреслює, що боротьба з бідністю на Західних Балканах вимагає розуміння сприйняття та вразливостей людей, а не лише економічних показників.

Список використаної літератури

- Adams, R. H., Jr. (2006, April 20). *Remittances and poverty in Ghana* (World Bank Policy Research Working Paper No. 3838). World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/d285c0e9-65bc-5c59-87ce-c5d15ae34990>
- Bakić, S., & Jusufbegović, E. (2024). Western Balkans and the European Union identity: Values, lifestyles and the European Union identity. *Balkans Legal, Economic and Social Studies*, 1(1), 1–11. <https://doi.org/10.14232/bless.2024.1.1-11>
- Ballabio, S., Filandri, M., & Pasqua, S. (2022, October 30). It never rains but it pours: Subjective poverty and income reduction after COVID-19 in Italy. In *Proceedings of the COVID-19 Empirical Research (COVER) Conference* (pp. 25–32), Italy. <https://doi.org/10.54103/milanoup.73.43>
- Baruti, B. H. (2021). The impact of COVID-19 lockdowns on Western Balkan's economic. *Journal of Economics, Finance and Management Studies*, 4(9). <https://doi.org/10.47191/jefms/v4-i9-15>

- Boriçi, A., & Kruja, A. (2023). Poverty and its measurement: The case of Albania. *SEER Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 26(2), 161–176. <https://doi.org/10.5771/1435-2869-2023-2-161>
- Cantril, H. (1965). *The pattern of human concerns*. Rutgers University Press.
- Chibuye, M. (2014). Interrogating urban poverty lines: The case of Zambia. *Environment and Urbanization*, 26(1), 236–256. <https://doi.org/10.1177/0956247813519047>
- de Haas, H. (2010). Migration and development: A theoretical perspective. *International Migration Review*, 44(1), 227–264. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00804.x>
- Do, M. H. (2023). The role of savings and income diversification in households' resilience strategies: Evidence from rural Vietnam. *Social Indicators Research*, 168(1–3), 353–388. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03141-6>
- Ervin, J., Milner, A., Kavanagh, A., & King, T. (2021). The gendered associations between poverty, marital status, and mental health in older Australians. *International Journal of Epidemiology*, 50(Supplement_1), Article 1198. <https://doi.org/10.1093/ije/dyab168.192>
- European Bank for Reconstruction and Development. (n.d.). *Life in Transition Survey data*. <https://www.ebrd.com/home/what-we-do/office-of-the-chief-economist/lits/life-in-transition-survey-data.html>
- Fabrizi, E., & Mussida, C. (2020). Assessing poverty persistence in households with children. *The Journal of Economic Inequality*, 18(4), 551–569. <https://doi.org/10.1007/s10888-020-09455-6>
- Hick, R. (2014). Poverty as capability deprivation: Conceptualising and measuring poverty in contemporary Europe. *European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie*, 55(3), 295–323. <https://doi.org/10.1017/s0003975614000150>
- Hirvonen, K., Bai, Y., Headey, D., & Masters, W. A. (2020). Affordability of the EAT–Lancet reference diet: A global analysis. *The Lancet Global Health*, 8(1), e59–e66. [https://doi.org/10.1016/s2214-109x\(19\)30447-4](https://doi.org/10.1016/s2214-109x(19)30447-4)
- Institute of Statistics of the Republic of Albania. (2023). *Income and living conditions in Albania*. https://www.instat.gov.al/media/a5gpwu22/income-and-living-conditions-survey-2023_1312.pdf
- Jacobs, J., & Stessman, J. (2022, November). Objective and subjective poverty among older people and its association with health, function, and mortality. *Innovation in Aging*, 6(Supplement_1), 657–658. <https://doi.org/10.1093/geroni/igac059.2426>

- Kijewski, S., & Freitag, M. (2016). Civil war and the formation of social trust in Kosovo. *Journal of Conflict Resolution*, 62(4), 717–742. <https://doi.org/10.1177/0022002716666324>
- Koczan, Z. (2016). *Being poor, feeling poorer: Inequality, poverty and poverty perceptions in the Western Balkans* (IMF Working Papers 16/31). <https://doi.org/10.5089/9781475515060.001>
- Koczan, Z. (2022). Perceptions of economic well - being in the Western Balkans. *Economics of Transition and Institutional Change*, 30(4), 845–867. <https://doi.org/10.1111/ecot.12319>
- Kovljenić, M., & Savić, M. (2017). Factors influencing meat and fish consumption in Serbian households: Evidence from SILC database. *Ekonomika Poljoprivrede*, 64(3), 945–956. <https://doi.org/10.5937/ekopolj1703945k>
- Kraja, G., Dedej, D., & Prendi, L. (2022). Economic development, unemployment and inflation in the Western Balkans. *Interdisciplinary Journal of Research and Development*, 9(4.S1), 1–12. <https://www.journal-uamd.org/index.php/IJRD/article/view/172/134>
- Lee, R., & Baxter, J. (2022). Marriage matters. Or does it? Family dynamics over the life course. In J. Baxter, J. Lam, J. Povey, R. Lee, & S. R. Zubrick (Eds.), *Family dynamics over the life course* (pp. 201–221). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-12224-8_10
- Mansi, E., Hysa, E., Panait, M., & Voica, M. C. (2020). Poverty – A challenge for economic development? Evidences from Western Balkan countries and the European Union. *Sustainability*, 12(18), Article 7754. <https://doi.org/10.3390/su12187754>
- Olori, J. O., Nwahia, O. C., & Siéwé, F. (2021). Savings mobilization on poverty alleviation among peri-urban households in Kwali and Bwari Area Councils F.C.T Abuja, Nigeria. *Agricultural Social Economic Journal*, 21(4), 293–300. <https://doi.org/10.21776/ub.agrise.2020.021.4.5>
- Ortega-Díaz, A. (2020). Chapter 5: Marital status and poverty with gender bias. In M. Ochman & A. Ortega-Díaz (Eds.), *Advances in women's empowerment: Critical insight from Asia, Africa and Latin America* (Vol. 29, pp. 127–146). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/s1529-212620200000029005>
- Ouoya, Z. M. (2021). Poverty and vulnerability to poverty: Conceptual overview, measurements and causes. *International Journal of Scientific and Research Publications (IJSRP)*, 11(8), 378–394. <https://doi.org/10.29322/ijsrp.11.08.2021.p11649>
- Posel, D., & Rogan, M. (2014). *Measured as poor versus feeling poor: Comparing objective and subjective poverty rates in South Africa* (WIDER Working Paper 133/2014). UNU-WIDER. <https://doi.org/10.35188/unu-wider/2014/854-4>

- Sain, Z. H., Amalia, A. R., Furqan, M., & A'yun, R. Q. (2024). Impact of quality education on poverty reduction across different economic contexts. *Jurnal Al-Ijtima'iyyah*, 10(2), 292. <https://doi.org/10.22373/al-ijtima'iyyah.v10i2.26108>
- Saunders, P., Naidoo, Y., & Griffiths, M. (2008). Towards new indicators of disadvantage: Deprivation and social exclusion in Australia. *Australian Journal of Social Issues*, 43(2), 175–194. <https://doi.org/10.1002/j.1839-4655.2008.tb00097.x>
- Shim, J. E., Hwang, J.-Y., & Kim, K. (2019). Objective and perceived food environment and household economic resources related to food insecurity in older adults living alone in rural areas. *BMC Geriatrics*, 19, Article 234. <https://doi.org/10.1186/s12877-019-1231-y>
- Sloka, B., & Jekabsone, I. (2019, May 9-10). Analysis of affordability of meat, chicken, fish or vegetarian equivalent every second day in households in Latvia. In *Proceedings of the 20th International Conference «Economic Science for Rural Development 2019»: No. 51. Integrated and Sustainable Regional Development* (pp. 354–361). LLU ESAF, Jelgava, Latvia. <https://doi.org/10.22616/esrd.2019.096>
- Statistical Office of the Republic of Serbia. (n.d.). *Household budget survey, income and living conditions survey – Income and living conditions*. <https://www.stat.gov.rs/en-us/vesti/statisticalrelease/?p=15328>
- Suresh, J. (2023). Poverty is lack of capabilities: A literature review. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, VII(III), 462–476. <https://doi.org/10.47772/ijriss.2023.7305>
- Williams, C. C., & Gashi, A. (2022). Formal institutional failings and informal employment: Evidence from the Western Balkans. *South East European Journal of Economics and Business*, 17(2), 83–95. <https://doi.org/10.2478/jeb-2022-0016>
- World Bank. (2025). *Towards better jobs* (Western Balkans regular economic report No. 28/Fall 2025). <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099100625100539134/pdf/P512916-fe1dc2c8-b236-4cfe-ad18-88303A06122e.pdf>
- Zhang, M. F., & Gordon, D. (2020). Understanding gender inequality in poverty and social exclusion through a psychological lens. In F. M. Cheung & D. F. Halpern (Eds.), *The Cambridge Handbook of the International Psychology of Women* (pp. 390–401). <https://doi.org/10.1017/9781108561716.033>
- Zhou, L., Zhu, C., Walsh, C. A., & Zhang, X. (2023). Assessing the effect of health status on multidimensional poverty among older adults: The Chinese longitudinal healthy longevity survey. *Frontiers in Public Health*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1150344>

Додаток А:

Описова статистика

Таблиця 1

Частоти і відсотки для категорійних змінних

Змінна	Категорії	Част.	Відсотки
Країна	Албанія	889	17,11
	Боснія і Герцеговина	805	32,60
	Косово	867	16,69
	Чорногорія	882	16,97
	Північна Македонія	939	18,07
	Сербія	814	15,67
Стать	Чоловіча	2 343	45,09
	Жіноча	2 853	54,91
Сімейний стан	Не одружений	2 104	40,49
	Одружений	3 092	59,51
Освіта	Менше ніж вища	4 033	77,62
	Вища і більше	1 163	22,38
Володіння житлом	Винаймач чи не власник	524	10,08
	Власник	4 672	89,92
Заощадження	Менше ніж 3 місяці	4 237	81,54
	3 місяці і більше	959	18,46
Екстрені фонди	Немає	2 366	45,54
	Є	2 830	54,56
Доступність відпустки	Ні	2 244	43,19
	Так (легко чи з труднощами)	2 952	56,81
Доступність м'яса	Ні	1 001	19,26
	Так (легко чи з труднощами)	4 195	80,74
Отримання грошових переказів	Ні	4 727	90,97
	Так	469	9,03

Джерело: розрахунки авторів на основі Life in Transition Survey IV.

Таблиця 2

Дескриптивна статистика для масштабованих змінних

Змінні	Середнє	Станд. відх.	Мін.	Макс.
Вік	50,00	17,15	18	92
Суб'єктивна бідність	4,25	1,66	1	10
Оцінка стану здоров'я	2,15	0,99	1	5
Економічний вплив COVID-19	2,06	0,80	1	5

Джерело: розрахунки авторів на основі Life in Transition Survey IV.

Отримано: 5 листопада 2025 р.
Рецензовано: 25 листопада 2025 р.
Рекомендовано до друку: 18 грудня 2025 р.